

Tanja Kozorog Blatnik
19. december 2017 ob 06:30
Ljubljana - MMC RTV SLO

"Samoidentifikacija, ki je osnova transspolnosti, se pri nas ne jemlje za dovolj legitimno, da si 'trans'"

Intervju s transspolnima nebinarnima osebama

Izkušnje transspolnih so zelo raznolike, ni univerzalne zgodbe, nobena ni več vredna kot druga, opozarjata Anja Koletnik in Evan Grm iz zavoda TransAkcija in dodajata, da se v medijih praviloma predstavljajo zgolj izkušnje trpečih posameznikov, ki so "ujeti" v svoje telo.

Anja Koletnik in Evan Grm iz zavoda TransAkcija sta transspolni nebinarni osebi. Foto: MMC RTV SLO/Miloš Ojdanić

*"Navadno gre za to, da se transspolnost povezuje v okviru ene posamezne izkušnje. Tu je neka oseba, trpeč posameznik, posameznica in je ujet a v svoje telo. Ta diskurz je zelo pogost. S pridevniki, glagoli, z vsem se poudarjata ta ujetost in trpljenje. In potem gre ta oseba skozi tranzicijo, praviloma medicinsko, in na koncu postane moški in ženska," največji predsodek oz. posploševanje, povezano s transspolnostjo, izpostavljata **Evan Grm** in **Anja Koletnik**, ki dodaja, da se tistih transspolnih oseb, ki se tako samoidentificirajo, sploh ne razume kot transspolne, dokler ne vstopijo v medicinsko tranzicijo, torej se ne odločijo tudi za telesno potrditev drugega spola: "Posledično se ne jemlje samoidentifikacija, ki je osnova transspolnosti, za dovolj legitimno, da si ti trans."*

Težava je tudi medijsko poročanje, ki se praviloma osredotoča zgolj na eno zgodbo, največkrat povezano z medicinsko tranzicijo. *"Idealna in vseprisotna medijska zgodba je o nekem posamezniku, ki je že od svojega tretjega leta vedel, da je trans, zelo, zelo trpel, nato pa prestal celostno tranzicijo, da je postal tistega spola, ki tej osebi ni bil pripisan ob rojstvu. Ne poroča se o naši raznolikosti, o naših raznolikih identitetah, o naših interesih, o naši kulturi, o zgodovini našega aktivizma. Ne uporablja se jezik, v katerem se mi prepoznamo, ki ga mi zase uporabljamo, ki ga mi vidimo kot spoštljivega. Niti se ne vpraša, kakšen jezik je pa vam pomemben, ampak se kar reciklirajo ti stari, zelo izključujoči - sploh do nebinarnih oseb -, zelo medikalizirani in zelo senzacionalistični izrazi, stavki in besede,"* pojasnjuje Anja Koletnik.

Transspolni se na vsakem koraku srečujejo s težavami, z diskriminacijo, tudi ko gre za najosnovnejše stvari, na primer naslavljanje z izrazom gospod/gospa ali obisk stranišča v javnem okolju. Anja Koletnik pri tem opozarja: *"Čim vstopimo v javnost, kjer je binarnost norma - doma namreč nimamo ločenih stranišč -, ljudje pri vsaki najmanjši malenkosti reagirajo, kot da se jim je povsem porušil sistem, kot da brez tega ne bodo znali več živeti. S takimi malimi banalnimi stvarmi se pokaže, kako ta binarni sistem potrebuje nenehno potrjevanje, ker je tako krhek."*

Na posebno vrsto diskriminacije transspolni naletijo tudi, ko gre za željo po spremembi osebnih dokumentov, saj za to nujno potrebujejo potrdilo, da so vstopili oz. opravili medicinsko tranzicijo, opozarjata.

Podrobneje o sami transspolnosti, različnih identitetah znotraj nje in o težavah, s katerimi se srečujejo, pa si lahko preberete v intervjuju.

V zavodu TransAkcija opozarjate, da se o transspolnosti v Sloveniji ne govori, ko pa se, se navadno v napačnem kontekstu, s predsodki in z napačnimi poudarki. Kakšne so najpogostejše napake oz. posplošitve?

Evan: V priročniku smo povzele_i najpogostejše in jih razdelile_i v sklope. Navadno gre za to, da se transspolnost povezuje v okviru ene posamezne izkušnje. Tu je neka oseba, trpeč posameznik, posameznica in je ujet_a v svoje telo. Ta diskurz je zelo pogost. S pridevniki, glagoli, z vsem se poudarjata ta ujetost in trpljenje. In potem gre ta oseba skozi tranzicijo, praviloma medicinsko, in na koncu postane moški in ženska.

Torej, ustvarja se predsodek, kakšna naj bi bila transspolna oseba in kaj naj bi preživela.

Evan: Ja. In poudarek je na medikalizirani izkušnji. S tem priročnikom pa želimo pokazati, da so izkušnje zelo raznolike, da ni univerzalne, da ni nobena več vredna kot druga.

Anja: Mislim, da je zelo pomembno pri tem, kar je Evan govoril, da se ne jemljejo transspolne osebe za transspolne - čeprav rečemo, da smo trans -, dokler ni nekega podatka, da smo tudi v medicinski tranziciji. Posledično se ne jemlje samoidentifikacija, ki je osnova transspolnosti, za dovolj legitimno, da si ti trans.

Dokler nekdo ne reče: res je, sem ženska, "ujeta" v moškem telesu (in obratno), in želim to potrditi z medicinsko tranzicijo, se ta oseba ne obravnava kot transspolna.

Anja: V osnovi, ja. Dokler ne prideš na raven nekega diskurza, ki je medikaliziran, objektiviziran, seksualiziran in zelo patološki, nisi dovolj "legit". Dokler ne trpiš tako grozno, da se ti hoče zmešati, in ko nisi več "popravljiv" - ta del je zelo sporen, ker medicina zdravi in popravlja. Me_i pa trdimo: Ja, želimo potrditi svojo identiteto še na medicinski način, ampak z nami kot takimi ni nič narobe. Ni nas treba popraviti. Družba nas hoče popraviti, da pridemo spet v tisti kalup. Tega pa me_i nočemo.

Izrazje, povezano s transspolnostjo, je pri nas še razmeroma neznano oz. izrazje ni povsem razdelano, sploh v laični javnosti. Kaj vse sploh spada pod oznako transspolnosti?

Evan: Ja, ni poznano, zato pa delamo ta glosar s celotno terminologijo, ki prej niti ni obstajala. Prej se je uporabljal predvsem izraz - in še vedno se - transeksualnost. V zadnjih letih pa vse organizacije in transaktivizem, ki se ukvarja s tem, opozarjajo, da je to zelo zastarel termin. Še vedno se sliši, da kakšna transspolna oseba to zase uporablja, kar je popolnoma legitimno, ker ne moremo nikomur mi govoriti, kako naj se predstavlja. Tega tudi ne želimo. Sicer pa me_i, kot aktivistke, uporabljamo krovni termin transspolnost, znotraj pa so zelo različne identitete: binarne, nebinarne, transspolne, moške, ženske.

Kaj pa vi zase uporabljate?

Anja: Na osebni ravni? Moja identiteta je nebinarna, pod to pa spada tudi izraz transspolnost. Tako da: transspolna oseba, trans, nebinarna oseba. Ko gre pa za javno delovanje, pa ne rečem, da sem transoseba, ampak uporabim izraz transspolna oseba, ravno zato, ker je tako slabo poznana ta beseda, ker se želim izogniti temu, da bi ljudje, ko rečem trans, mislili, da gre za transeksualno osebo, za ta izraz pa, iz razlogov, ki so že bili pojasnjeni, želimo, da se neha uporabljati.

Če lahko še malo obširneje: kaj vse je narobe s tem izrazom?

Anja: To se navezuje na vse, o čemer sva govorili_a v prvi točki. Transseksualnost v osnovi izhaja iz transseksualizma, ki je duševna motnja, ki jo osebe v Sloveniji, ki vstopajo v medicinsko obravnavo ali želijo pridobiti pravno priznanje spola (da se njihovi dokumenti skladajo), še vedno pridobijo kot diagnozo. Posledično je termin zelo medikaliziran. Poleg tega govori o transizkušnjah izključno kot izkušnjah telesa. Ob tem pa se pričakuje, da gre oseba skozi vse operacije, vključno z genitalijami. Torej, telesno postane, kar je norma za cispolne osebe, kar pa ni realnost transspolnost oseb. Mislim, da je termin problematičen zato, ker briše pluralnost transspolnih oseb in teles.

Izraz torej od osebe zahteva, da se odloči, kaj je, namesto da bi ji preprosto dovolil, da je, kar je.

Anja: Tako. In določa, kaj mora oseba fizično opraviti, da bo legitimna v svojem spolu.

Evan: In da sploh spadaš med transspolne osebe. To je tudi ena taka stvar, ki se velikokrat pojavlja znotraj transspolne skupnosti. Obstajajo transspolne osebe, ki nas ne sprejemajo. Saj jih ni veliko. Znotraj vseh skupin obstajajo tudi taki ljudje. To so res take zastarele stvari. Pogosto je pa tudi to problem, da če si oseba, ki ni v tranziciji, ali pa je nebinarna, ali pa oboje, se ne vidijo te izkušnje kot dovolj legitimne, da bi se lahko predstavljal kot transspolna oseba. Tudi zato ta termin ni najbolj ustrezen.

Kako ste se vi ob spoznanju, da ste transspolna oseba, dojemali sami in kako vas je okolica?

Anja: Jaz sem takrat imela to srečo (ali pa nekaj takšnega), ko sem bila tri leta zaradi študija in različnih projektov v tujini. Ne sicer nujno v dosti bolj liberalnih krajih - delno ja, delno ne.

Ključno je bilo to, da sem takrat ves čas delal, študiral, živel in se družil z ljudmi, s katerimi sem govorila angleško. Posledično se mi sami ni bilo treba spolno razlikovati. V angleščini sem uporabljal zaimek they, v bistvu takrat sem ga začela. Ko sem leta 2014 prišla nazaj v Slovenijo - in potem tudi ustanovila TransAkcijsko -, mi je bilo zelo težko. Do takrat sem bila v LGBT-skupnosti že 10, 11 let in so bile takoj pripombe: 'Aha, zdaj si pa kar zapustila, izdala lezbilstvo.' Ne. Nisem. Še vedno sem tu, smo skupaj. In potem ljudem pojasniti, da sem nebinarna oseba, ki meša zaimke. Tudi to: ugotoviti, kako jih sploh mešati, ali mi to sploh ustreza ali ne itd. Zelo je bilo težko.

Kaj pa okolica? Vaši bližnji? So imeli težave?

Anja: Ne ravno. Ampak je tako in tako, da zelo paziš, s kom boš o tem govoril. Narediš si "filter" glede tega, komu se sploh razkriti, komu se mi zdi sploh vredno razkriti. Pri kom sploh vlagati energijo v to, da povem, kdo sem, ker prekalkuliraš že vnaprej, kakšen bo odziv. In če veš, da bo človek popolnoma negativno nastopil, ker mu ni bilo všeč že, ko si bil "out" kot lezbijka, tega ne boš storil. Zakaj bi?

Zdaj pa je tako, da sem tudi medijsko "out" že od leta 2015, komentarji so še vedno negativni, ampak verjetno to pride tudi s tem, da si aktivist, da je to del tega. Ni pa prav.

Evan, še vaša zgodba?

Evan: Je podobna zgodba. Sicer nisem študirala z Anjo, ampak ... pri meni je bilo to malo pozneje. Nimam za sabo neke takšne izkušnje, kot se navadno sliši: 'Od malega sem čutil oz. vedel ...' Ne glede spolne usmerjenosti ne glede spolne identitete. Sploh ne vem, kdaj sem se tega zavedela. Predvsem je stvar ta, da dokler ne veš, da obstaja več možnosti, se ne znaš identificirati. Že prej sem bila v aktivizmu, v LGBT-skupnosti, tako kot je rekel Anja, kot neheteroseksualna oseba, to je bila pa potem spet neka nova raven. Že ko se razkriješ kot, recimo, biseksualna oseba, moraš vedno znova in znova nekaj razlagati, dokazovati.

Včasih se mi že zdi, da končno razumejo, pa potem spet ugotoviš, da v bistvu ne. Glede tega, da sem nebinarna oseba, pa sploh nisem prepričana, če razumejo. Nismo imeli nobenega takšnega pogovora. Pri nas to ni nikoli tako funkcioniralo, da bi se usedli in bi jaz rekla: 'Sem biseksualna, nebinarna oseba.' Se mi zdi, da je zdaj, leta 2017, skupaj z mojim medijskim delom priložnost, da se še jaz razkrijem. Zdi se mi, da veliko ljudi sploh ne ve, da ima različne možnosti. Da je med moško in žensko identiteto toliko neskončno drugih možnosti.

Ker je ta spolna binarnost tako zelo vsajena v naš način razmišljanja.

Evan: Ja.

Verjetno že, ko razmišljaš o razkritju, veš, da se boš moral spoprijeti s predsodki. Kaj vam je bilo težje - samo razkritje ali spopadanje s predsodki, ki so sledila?

Anja: To gre z roko v roki. (premisli) Verjetno vseeno drugo.

Evan: Tudi pri meni drugo.

Anja: Razmišljaš o razkritju marsikatero življenjske okoliščine. In ko prideš do te točke, ko se ti zdi, da lahko to sebi izrečeš ali pa izrečeš drugim, se takoj zaveš: Sranje, to bo spet težava. To ti vzame energijo, voljo, moč. Potem pa te vedno nekdo vpraša, zakaj se je sploh treba razkrivati. To je tudi ena teh pogostih pripomb: zakaj se je sploh treba izpostavljati? Potem ko opomniš, da se tudi osebe, ki so v večinskih normi - torej, cispolne in heteroseksualne -, ves čas izpostavljajo, ampak je to tako normirano, pravijo: O, ne, ne, ne. Če si slučajno še ponosen na svojo identiteto, je pa tako in tako že pregrešno.

Evan: Se strinjam s tem. Specifično, pri nebinarnosti sama pri sebi s tem nisem imela velikih

težav. Ni lahko, sploh v tem svetu, kjer smo vse i tako zelo ponotranjile i nekatere stvari, da tudi, če tega ne želiš - ne glede na to, kako opolnomočen si -, ves čas preizprašuješ svojo legitimnost. Meni se to velikokrat dogaja.

Kdaj? V kakšnih primerih?

Evan: O tem, ali si dovolj trans, ali lahko rečeš, da si trans. Ali obstaja kakšen test? Je ta oseba bolj legitimna kot transoseba, če je imela tranzicijo? Ali lahko jaz sploh govorim o tem? Imam tudi izkušnje s tem, da nebinarne osebe niso videti kot legitimne. Kot nebinarne osebe v svetu, ki je binaren na vsakem koraku ...

Kako se spoprijemate s tem na vsakodnevni ravni, da imate vedno samo dve možnosti: že ko gre za stranišča, nazivanje tujcev itd.?

Evan: Težava je tudi, ker družba ne pozna ... večina jih namreč ne ve, da obstajata več kot dva spola. In potem si vedno ta in ta gospa itd. Tega se ne navadiš. Meni je vsakič grozno.

Pa jih opominjate?

Evan: Odvisno do situacije. Ravno vsakič ne boš vse energije porabil za to. Tudi odvisno od tega, koliko energije imaš tisti dan, v tistem določenem trenutku.

Anja: Je pa to zelo odvisno tudi od osebe do osebe. Ravno včeraj mi je nebinarna oseba pisala, da je pisala svoji banki, da ima dovolj tega, da jo naslavljajo z gospa. In da jih prosi, da jo naslavljajo s podčrtajem in mešanimi zaimki.

In kakšen je bil odgovor?

Anja: Tega še ne vem. Ampak ključno je, da opominjamo ljudi. Pred kratkim smo imeli redno strokovno srečanje, TransMisijo IV. In smo se že prej dogovorile i s prizoriščem, Muzejem sodobne umetnosti, da bomo dogodku primerno natisnile i svoje oznake za stranišča. Potem je pa prišla čistilka in je šokirano spraševala, kaj je zdaj to in kako bodo drugi gostje (muzej je bil tisti dan vseeno odprt) lahko to uporabljali.

Evan: Ker so se školjke s to nalepko povsem spremenile.

Anja: Zdi se mi zanimivo, da čim vstopimo v javnost, kjer je binarnost norma - doma namreč nimamo ločenih stranišč -, kjer je treba vse normirati in nadzorovati, ljudje pri vsaki najmanjši malenkosti reagirajo, kot da se jim je povsem porušil sistem, kot da brez tega ne bodo znali več živeti. S takimi malimi banalnimi stvarmi se pokaže, kako ta binarni sistem potrebuje nenehno potrjevanje, ker je tako krhek. Iskreno, ne razumem, kako ljudje tega ne dojamejo.

Evan: Na istem srečanju je po treh minutah po tem, ko smo obesile i te letake, prišla na stranišče ena zelo urejena gospa. 'Kaj pa je zdaj to? Kaj se pa dogaja?' je začela spraševati. In sva s še eno osebo, ki je bila zraven, pojasnila i, da je vse dogovorjeno, a ni verjela. Zdelo se mi je neverjetno, da imamo že po petih minutah letnega srečanja, ki je namenjeno ravno temu, cel kup takih odzivov.

V zavodu TransAkcija ste nedavno izdale i [priročnik za medijsko poročanje o transspolnosti](#), v katerem opozarjate na ključne napake, ki jih delamo novinarji in mediji. Katere so?

Anja: Zelo sistematično so predstavljene v publikaciji, zato jo je najbolje prebrati. Je pa vse zelo, zelo povezano s tem, kar sva povedala i na začetku. Poroča se na zelo specifičen način, večinoma o medicinski tranziciji. Idealna in vseprisotna medijska zgodba je o nekem posamezniku, ki je že od svojega tretjega leta vedel, da je trans, zelo, zelo trpel, nato pa prestal celostno tranzicijo, da je postal tistega spola, ki mu ni bil pripisan ob rojstvu. Ne poroča se o naši raznolikosti, o naših raznolikih identitetah, o naših interesih, o naši kulturi, o

zgodovini našega aktivizma. Ne uporablja se jezik, v katerem se me_i prepoznamo, ki ga me_i zase uporabljamo, ki ga me_i vidimo kot spoštljivega. Niti se ne vpraša, kakšen jezik je pa vam pomemben, ampak se kar reciklirajo ti stari, zelo izključujoči - sploh do nebinarnih oseb -, zelo medikalizirani in zelo senzacionalistični izrazi, stavki in besede.

Evan: Dostikrat gre zgolj za to, kako bodo oni dobili največjo gledanost. Razumem. Osebne zgodbe so tudi pomembne, ampak kako to narediš, je tudi bistveno. Zato se mi zdi pomembno, da se vprašajo, kaj je sploh njihov namen, kaj želijo povedati. Želimo si, da bi prisluhnili nam, tistemu, kar želimo me_i povedati, naši kulturni produkciji. Ko povabimo na srečanja, nihče ne pride. Take stvari so nam pomembne. In ne to, da bi jaz prišla jokati v eno oddajo. S tem nočem delegitimizirati izkušnje nekoga drugega. Ampak niso vse samo genitalije, tranzicija, čudež. Najhuje pa je, da bi kdo od nas želel o tem govoriti. Zelo malo je tega, da nekdo pride, kot vi danes, in nas o tem sprašuje. Samo osebno zgodbo hočejo, ne pa aktivizma, tega pa nikakor ne.

Anja: Mislim, da bi se kaj drugega tudi bralo. Pa tudi ljudje bi z veseljem povedali kaj več o sebi, kaj osebnega. Ne pa na ta najbolj senzacionalističen način. Ne gre za to, da se hočemo me_i zapirati. Ob tem pa mediji počnejo še nekaj: iščejo, ustvarjajo normative, kako transosebe "normalizirati". Aha, to je tvoja zgodba, ampak zdaj si pa sprejet, zdaj je vse okej, zdaj smo na tvojo rano nalepili obliž, zdaj te ne boli več, zdaj ne izstopaš več. To ni dinamika, ki je vidna samo pri transosebah, gre za dinamiko, ki se pojavlja pri vseh manjšinah, vsaj kolikor jaz opažam. Namesto da bi kot družba praznovala_i ali pa naslavljale_i to raznolikost ljudi, življenjskih izkušenj, delamo ravno nasprotno.

Evan: Samo, da bi bilo vse normalno. Zdaj smo to popravili, uredili in zdaj spet spadaš noter v kalup. In smo vsi srečni. To nam ni preveč simpatično.

Anja: Ne vem, ali želimo vse transspolne osebe zgodbi dati srečen konec.

Z izrazom srečen konec verjetno mislite medicinsko tranzicijo?

Anja: Tako je. In z njo optimalno družbeno sprejetost in prepoznanost v spolu po normativnih, ki so za cisosebe. Če greš v medicinsko tranzicijo, se uklanjaš normam o cispolnih telesih, kar je popolnoma legitimno za posamezno transspolno osebo. Ampak za poročanje je pa pomembno, da se poroča o tem in o vseh drugih.

Medicinsko tranzicijo slovenska zakonodaja sicer omogoča, a le na zelo zbirokratiziran način, vedno le po medicinski potrditvi spola, mogoča je tudi zgolj izbira v okvir binarnosti: torej izbira moškega ali ženskega spola. Tu je kar nekaj problematičnih vidikov.

Anja: Primarno je sporno, da ne obstaja protokol, v katerem bi bile storitve, potek opisani. Kakšen je sploh proces, da pridobiš vstop v medicinsko tranzicijo in kako je ta sploh videti? Ljudje se na nas obračajo in nas sprašujejo, kako je to videti. Te informacije bi morali dobiti od zdravnikov. Jaz sicer pravim - in to velja tudi za tujino, da so transosebe ene najbolj poučenih ljudi, ki vstopajo v medicinsko oskrbo, ker ljudje že predtem toliko preberejo, ker se zavedajo, da ne bodo dobili korektnih, zadostnih informacij.

Ker ni strokovnjakov, ker ni literature?

Anja: Ker ni dovolj strokovnjakov, ti nimajo dovolj podpore za dodatno izobraževanje na to temo. Cel sistem transoseb ne legitimira in zanje ni prostora. Vedno slišimo, da če bi morali izbirati, komu dati denar, človeku, ki umira zaradi raka, ali za oskrbo transosebe, tu sploh ni debate, kaj izbrati. Tudi dejstvo je, da sta v Sloveniji samo dva psihiatra za to področje, pa še ta dva zgolj v Ljubljani. Kar marsikomu predstavlja oviro - iz finančnih, socialnih in drugih

razlogov (lahko je npr. hendikepiran). To ni okej. Ljudje tega ne zmorejo.

Evan: In potem gredo na bolniško ali pa jih ni in se nimaš kam obrniti. Ali pa ti nekdo preprosto ne ustreza.

Anja: To področje bi se moralo celostno spremeniti oz. vsaj začeti celostno urejati.

Kje pa narediti prvi korak oz. prve korake? Koliko k temu prispevate vi?

Anja: Mi smo v stiku z osebami, ki delajo v interdisciplinarnem konziliju za potrditev spolne identitete. Z leti se je komunikacija precej izboljšala. Ampak ostaja dejstvo, da to ni vse, kar oni delajo. Oni imajo službo kot psihiatri, in to je samo še nekaj zraven. Morala bi se odpreti delovna mesta, ki bi bila specifično namenjena temu, da nudijo oskrbo transosebam. Ti ljudje bi morali iti na izobraževanja v tujino, biti na voljo. Tudi zdravstvene zavarovalnice bi morale zelo jasno specificirati, kaj se krije in česa se ne. Določene stvari, ki jih trenutno zavarovalnice ne krijejo, bi morale biti vključene. Ker so ne samo pomembne za transspolne, ampak jih lahko postavijo tudi v nevarnost.

Na primer?

Anja: Ena stvar, ki ni krita, je odstranitev brade (laserska ali elektroliza) pri transspolnih ženskah oz. pri transfeminilnih osebah. Tega zdravstveno zavarovanje ne krije, ker se to razume kot estetski poseg. A hkrati je to ena izmed stvari, ki so najvidnejše, ki lahko posledično najbolj razkriva to transspolno osebo. Transspolne ženske so že tako in tako najbolj na udaru, kar se tiče nasilja, diskriminacije, stigmatizacije, zato to res ni okej. Ker ta stvar ni krita iz zavarovanja, morajo to ljudje plačevati sami, in ti zneski so kar visoki. To je ena taka stvar, ki bi vsekakor morala biti urejena.

Obstajajo sploh kakšne razprave/postopki za zakonodajne spremembe?

Anja: Za zdaj je tako, da moraš, če si želiš spremeniti spolni identifikator v osebnih dokumentih, pridobiti diagnozo transseksualizma, motnje duševnega zdravja, in to lahko dobiš, kot pravi ta člen iz pravilnika o izvrševanju matičnega registra, ki to ureja, od pristojnega zdravnika/zdravnice. Ne določa, kdo je ta pristojni zdravnik. V praksi se pokaže, da gre v večini primerov za ta dva omenjena psihiatra, ampak to ni nikjer specificirano. Kar je problematično že v osnovi, ker evropski trendi in Svet Evrope govorijo, da mora biti pravno priznanje spola hitro, dostopno, transparentno in na podlagi samoidentifikacije. V Sloveniji pademo na celi črti. Ni ne transparentno, ker ni nikjer nič zapisano, ne hitro, ker v Sloveniji vse traja, niti ne temelji na samoidentifikaciji, ker potrebuješ potrdilo medicinske stroke.

In na koncu lahko "izbereš" samo ženski ali moški spol?

Anja: Ja, seveda. In če pomislimo, da ne vstopajo vse osebe v medicinsko tranzicijo, da tega niti ne želijo. Mi smo delali 2015 raziskavo med transspolnimi osebami v Sloveniji, v kateri je sodelovalo 65 oseb, od tega jih je bilo 36 odstotkov v tranziciji (v preteklosti ali ravno takrat), 54 odstotkov jih ni bilo v tranziciji in tega niso želeli, 10 odstotkov pa jih je reklo, da še bodo šli v tranzicijo, ampak čakajo. Torej, približno polovica transoseb vstopa v medicinsko tranzicijo, polovica pa ne. Taki so tudi podatki iz tujine. Ampak če vežeš postopek pravnega priznanja spola na medicinsko tranzicijo, tudi tisto polovico, ki ne želi vstopiti v medicinsko tranzicijo, siliš, da mora v tranzicijo, če želi spremeniti dokumente. Ali pa takoj "odpadeš".

Definitivno, to kar zdaj obstaja v Sloveniji, je zgolj znotraj binarnega spolnega sistema. In jaz tudi mislim, da se to v bližnji prihodnosti ne bo spremenilo. Tukaj je potem še debata o tem, ali se sploh zavzemati za vključitev nekega tretjega spola (nebarnega, nevtralnega) ali pa za ukinitve spola kot označevalca v osebnih dokumentih. Ta debata je precej široka.

Kakšno pa je vaše stališče?

Anja: Moje osebno mnenje je, da je lahko za nekatere osebe to, da imajo v svojih dokumentih napisan svoj spol, ključnega pomena, ampak kot neki ultimativni cilj pa se mi zdi boljše, da se spol iz dokumentov in iz nadzornih državnih sistemov izbriše. V končni fazi to škodi vsem, ker je to še eden od načinov nadzora ljudi. Tudi etična pripadnost in verska pripadnost sta bili nekoč zapisani v dokumentih, pa zdaj nista več. Pa to ne pomeni, da vsi, ki so verovali, zdaj ne verujejo več, ampak to ni več nekaj, na podlagi česar te država vodi v svojih evidencah oz. nadzira, vsaj ne v osebnih dokumentih.

Evan: Tudi znotraj skupnosti in aktivizma so debate o tem, kaj je najbolj optimalno. Ni ene prave rešitve, vsi razmišljamo, vsak ima pa svoj odgovor. Meni se mi zdi fino, da imajo osebe, ki jim to veliko pomeni ali pa bi jim to kaj olajšalo, možnost izbire spola. Ampak zadnje čase se pa vedno bolj tudi jaz nagibam k temu mnenju. Ampak tako in tako mislim, da smo še kar daleč, da bi to pri nas postala realnost.

V tujini se to že malo spreminja?

Anja: Odvisno, do katere mere. Glede tega, da bi se spol ukinjal ...

To ne, ampak samoidentifikacija na primer.

Anja: Samoidentifikacija, ja. Ta obstaja nekaj let že na Malti, Irskem, Danskem, na Norveškem je že nekaj let dostopna za vse, ki so starejši od šestih let, v Argentini. Poleg tega je vsaj 20 držav v Evropi ravno v postopkih reformiranja svojih zakonov, tako da je zagotovo to trend, h kateremu ves zahodni svet teži in mu je zelo naklonjen, ker je bila v večini držav ta prva velika stvar, zakonska zveza (izključno za heteroseksualne, op. a.), odpravljena in so zdaj kapacitete v aktivizmu posvečene tej tematiki. V Sloveniji žal ni tako. V TransAkciji se, odkar je bila ustanovljena, zavzemamo za to, da bi samo ta člen, ki zdaj zahteva medicinsko potrditev, izbrisali in da bi lahko ljudje - znotraj binarnega sistema - samo na osnovi samoidentifikacije urejali svoje dokumente. Ampak na žalost z ministrstvom za notranje zadeve, ki udejanja ta pravilnik o izvrševanju matičnega registra, ne pridemo nikamor.

Opozarjate tudi na uporabo zaznamovanega jezika oz. jezika, ki izraža predsodke.

Sploh slovenščina je s tega vidika problematična – ne zgolj zaradi zaimkov, ampak tudi zaradi dejstva, da spol (zgolj moški/ženski) izražajo tudi pridevniki, glagoli itd. Na praktični ravni smo se npr. na začetku intervjuja dogovorili o mešanju zaimkov, kako pa to rešiti na splošni ravni? Ste v stiku z jezikoslovci oz. drugimi strokovnjaki na tem področju?

Evan: (smeh) Ja, to je zelo široko področje, zelo veliko je treba še narediti. Kot ste rekli, slovenščina je spolno zelo zaznamovan jezik, tudi zelo arhaičen in zelo seksističen v smislu, da je zelo moško osrediščen, saj se moški slovnični spol obravnava kot nevtralen. To je že zelo problematično s tega vidika, da se to sploh ne preizprašuje. Spolna zaznamovanost jezika je vidna praktično v vsaki besedi, zato ni tako enostavno kot v angleščini, kjer lahko to rešimo z nekim zaimkom ali pa z nekim zaimkom, ki bi se ga spomnili mi, ker tako in tako ostaja še vse drugo "ospoljeno". Mi skušamo na vso moč in na vse načine opozarjati na to in iskati rešitve, ki jih v določenem trenutku vidimo.

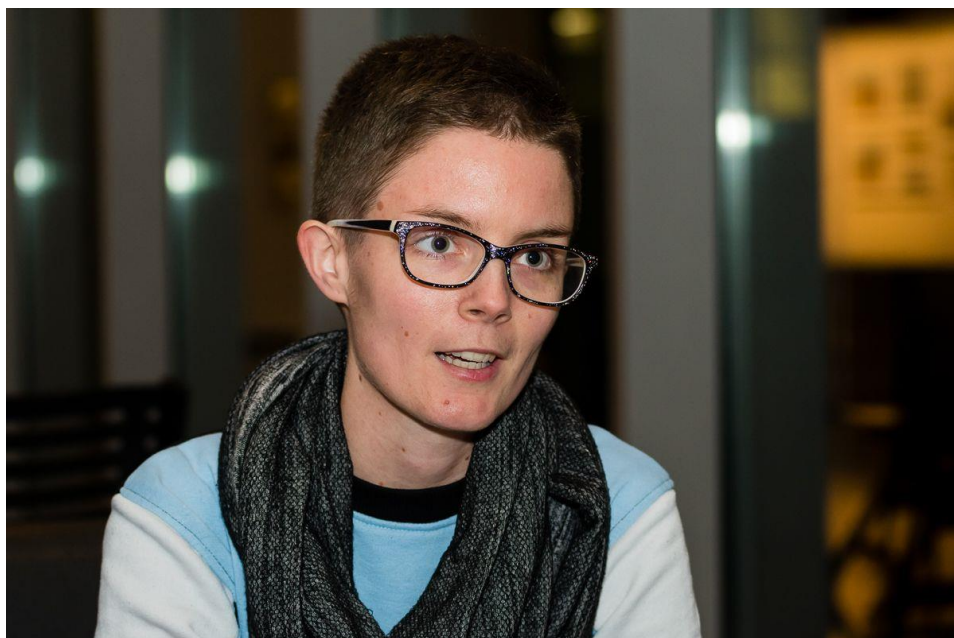
Predlagali ste, da se uporabljajo mešani zaimki, podčrtaj (on_a) ...

Evan: Ja, začeli smo uvajati ta podčrtaj, ki se je v naših krogih že kar ustalil, predvsem v aktivističnih krogih, mogoče tudi kje širše, na kakšnih feminističnih fakultetah, in tako se razširjamo. V govoru pa to rešujemo tako, da malo menjamo zaimke, kar še zdaleč ni optimalno. Meni osebno še zdaleč ni udobno o sebi govoriti v nobenem slovničnem spolu. Prav zato smo pa letos odločili temu nameniti več pozornosti sploh v novembru, mesecu

ozaveščanja o transspolnosti, ko imamo veliko dogodkov. Letos smo imeli jezikovni projekt, smo imeli tudi delavnico na to temo. Zbrali smo ekipo - tako iz skupnosti, aktivistov, aktivistk in jezikoslovk_cev -, v okviru katere smo skupaj iskali možne rešitve. Moram povedati, da nismo prišli do nekih dejanskih rešitev, se mi zdi, da to niti ni mogoče, da bi kar spremenili jezik. Zase delamo to, kar lahko.

Tudi na Transmisiji, našem letnem srečanju, je bil en panel posvečen tej temi, ki smo jo obravnavale_i z različnih vidikov - od sociološkega do jezikoslovnega, novinarskega in seveda z vidika transspolnih oseb, še posebno nebinarnih. Imamo nekaj zaveznic tudi med jezikoslovkami_ci, ena izmed njih je Branislava Vičar, ki tudi z nami sodeluje in je prispevala k definiciji podčrtaja, dejavno prispeva k temu, da se to širi na fakulteti, na njenem oddelku, piše prispevke o tem. Tako da smo se povezali. Še vedno pa nam je pomembno, da prihajajo odzivi iz same skupnosti, torej da se ne omejujemo preveč z jezikoslovnimi okviri. Če gledamo samo znotraj teh okvirov s pojasnili "Ne, to obrazilo pa ne bo šlo, ker ...", potem tako in tako ne bomo mogli ničesar spremeniti. Zdi se mi zelo pomembno, da imamo te zaveznike in da delamo skupaj. Tudi če kdo ni navdušen nad podčrtajem - veliko nas tudi ni navdušenih ne nad podčrtajem ne nad menjavo spolno zaznamovanih besed, ko govorimo - je že to veliko, prizadevamo si za to, da opozarjamo. So neke trenutne rešitve, ki niso optimalne, se pa trudimo.

»Dokler ne prideš na raven nekega diskurza, ki je medikaliziran, objektiviziran, seksualiziran in zelo patološki, nisi dovolj "legit". Dokler ne trpiš tako grozno, da se ti hoče zmešati, in ko nisi več "popravlјiv" - ta del je zelo sporen, ker medicina zdravi in popravlja. Mi pa trdimo: Ja, želimo potrditi svojo identiteto še na medicinski način, ampak z nami kot takimi ni nič narobe. Ni nas treba popraviti. Družba nas hoče popraviti, da pridemo nazaj v tisti kalup. Tega pa mi nočemo.«
Anja Koletnik

"Težava je tudi, ker družba ne pozna ... večina jih ne ve, da obstajata več kot dva spola. In potem si vedno ta in ta gospa itd. Tega se ne navadiš. Meni je vsakič grozno. Foto: MMC RTV SLO/Miloš Ojdanić

»Obstajajo transspolne osebe, ki nas ne sprejemajo. Saj jih ni veliko. Znotraj vseh skupin obstajajo tudi taki ljudje. To so res take zastarele stvari. Pogosto je pa tudi to problem, da če si oseba, ki ni v tranziciji, ali pa je nebinarna, ali pa oboje, se ne vidijo te izkušnje kot dovolj legitimne, da bi se lahko predstavljal kot transspolna oseba.«
Evan Grm

V zavodu TransAkcija so letos izdali priročnik za medijsko poročanje o transspolnosti, v katerem med drugim poudarjajo, da univerzalne zgodbe transspolne osebe ni. Foto: MMC RTV SLO/Miloš Ojdanić

»Primarno je sporno, da ne obstaja protokol, v katerem bi bile storitve, potek opisani. Kakšen je sploh proces, da pridobiš vstop v medicinsko tranzicijo in kako je ta sploh videti? Ljudje se na nas obračajo in nas sprašujejo, kako je to videti. Te informacije bi morali dobiti od zdravnikov.«
Anja Koletnik

"Zelo paziš, s kom boš o tem govoril. Narediš si "filter" glede tega, komu se sploh razkriti, komu se mi zdi sploh vredno razkriti. Pri kom sploh vlagati energijo v to, da povem, kdo sem, ker prekalkuliraš že vnaprej, kakšen bo odziv. In če veš, da bo človek popolnoma negativno nastopil, ker mu ni bilo všeč že, ko si bil "out" kot lezbijka, tega ne boš storil. Zakaj bi?" pojasnjuje Anja Koletnik. Foto: MMC RTV SLO/Miloš Ojdanić

»Nimam za sabo neke takšne izkušnje, kot se jo navadno sliši: 'Od malega sem čutil oz. vedel ...' Ne glede spolne usmerjenosti ne glede spolne identitete. Sploh ne vem, kdaj sem se tega zavedela. Predvsem je stvar ta, da dokler ne veš, da obstaja več možnosti, se ne znaš identificirati.«

Evan Grm

Leta 2015 so v zavodu opravili raziskavo med transspolnimi osebami v Sloveniji, v kateri je sodelovalo 65 oseb, od tega jih je bilo 36 odstotkov v tranziciji (v preteklosti ali ravno takrat), 54 odstotkov jih ni bilo v tranziciji in tega niso želeli, 10 odstotkov pa jih je reklo, da še bodo

šli v tranzicijo, ampak čakajo. Torej, približno polovica transoseb vstopa v medicinsko tranzicijo, polovica pa ne, pojasnjujeta. Foto: MMC RTV SLO/Miloš Ojdanić

»Ob tem pa mediji počnejo še nekaj: iščejo, ustvarjajo normative, kako transosebe "normalizirati". Aha, to je tvoja zgodba, ampak zdaj si pa sprejet, zdaj je vse okej, zdaj smo na tvojo rano nalepili obliž, zdaj te ne boli več, zdaj ne izstopaš več. To ni dinamika, ki je vidna samo pri transosebah, gre za dinamiko, ki se pojavlja pri vseh manjšinah, vsaj kolikor jaz opažam. Namesto da bi kot družba praznovali ali pa naslavljali to raznolikost ljudi življenjskih izkušenj, delamo ravno nasprotno.«
Anja Koletnik

Transspolni so diskriminirani tudi na ravni jezika, sploh slovenščina je s tega vidika zelo sporna, opozarjata sogovornika_ci. Foto: MMC RTV SLO/Miloš Ojdanić